

על החנוך החדש

(סמסעותיו של מורה באשכנז)

ג ר מ נ י ה

עוברי אורח המשרך כיום את דרכו בשדותיה ובעריה של גרמניה לא בנקל יכיר, כי היה היתה פה — מהפיכה, ידעת אמנם, כי המלחמה הקשה המיפה שואה על המדינה הזו והעם הזה נתל חכוסה אשר לא ידעו כמה יחר העמים, אולם אם הפול בידך את אבוקתו של הס' לוסוף היוני לבקש את האנשים, אשר למרו מלחמת-נויים זו מוסר-השכל — לא תמצאם, הנרטי ננר אחרי השוכניות האולת ואחרי המשטמה הכעורה והתפלה וצהל לקראת תשפוכת-הדמים בשם, הקיסר והמולדת, דם, רעב וחללי-בריאות השתקו את צילייה-הימנון לכבוד הוד מלכות הקיסר, מצוקת העוני, שבאה בעקבות המלחמה, עוררה את העם, סקחה את עינו לרוחה לראות נכוחה את אימת-הזעזוע ולהריח את שושלת-הרוצחים מעל כנה, ידעת כן ידעת את אלה, אולם אם מעורב אתה בחיי-המדינה דה איד נא וראית, כי כל התמורה הזו לא היתה ולא נבראה, בגרמניה לא נשחטו אלא שכותי-התיאר והנוסחאות בלבד, אילו התוכן הקודם — בעינו עומד, אמנם, תחת שפי-המונרכיה בא שפי-הריפובליקה, את מקום-יוקיסר ירש הנשיא הנבחר מירצוף העם, החיילות השחורים סוורה, היוון הונבל וכיוצאי באלה, כל אלה—להלכה, ברם, למעשה משועבדת עדיין הריפובליקה לרוח-המונרכיה ותחת הסתוו של הנשא החדש הננרל היגדנכורג, שליחו של וילהלם קיסר, הולכות ומת-לדת שיירות שיירות של חיל-גרמניה המחודש הנקרא לשם אחיות עינים, צבא-המשטרה ("Schupo"), אין, אמנם, צבאות-משלה, אולם גרמניה כולה על כל מחוזותיה ונליליה הוסה ורוחשת נדודים נדודים של, חסידי התרבות הנופטית למיניהם, כל מפלגה מניסת בצנעא את צבאותיה והמתכונן למרחוק במצהלות-שחוק אלה רואה בעליל, כי בארגוני-סתר הצבאיים הללו מתאמנים רבבות-צעירים לקראת המלחמה החדשה, אם תבוא אל הפרלמנט ותראה בכמה דברי-פולמוס ומלחמת-רעות עולה כל של תקציב ועום לצרכי-הכלל ובשכיל בריאות-העם, בעוד שספינות יקרות מתנפצות לרסיסים לרגל תרנלי-הצבא של חיילות-הצי; אם תראה את כל הכבושים של מעמדי-הפועלים בהתפוררם אחד אחד תחת ידי השלטונות ותעכור ליהם; אם תראה את המסכאות מלאות אנשים, אם תראה שבגנוסיות השונות מתכנסים הוללים המאורים אוצרות-קורת למשתאות; אם תבדוק את הסטטיסטיקה ותמצא, כי בגרמניה מת-זבובים יום יום 150 קיונות-כר לעשיית-שכר — או אז תדע והבין, כי המצב לא נש-חנה כמלא-גימא.

אולם בחיי-האומה האשכנזית יש-נה פנה יקרה אחת השוריה ברוחיה-הים והיצירה החדשים ובה נעוצה ראשית-החברה החדשה, בסנה זו נתלכרו כוח

כוחות, פה נטוו חיי-הרעיון העמלני ונתפשטו לכל העברים, פה נעשתה פעולה חנונית-מעשית מרובה, פה הת-לקחה המלחמה הרצינית על בית הספר, של הילד.

היסוד העמלני רווח עתה במדה מרובה או פחותה ברוב בתי הספר אשר באשכנז, אולם בליפסיה ניתנה האפשרות לבדוק את היסוד הזה עד תורו מבחינה מעשית ומיטודית, כליפי-סיא קיימים שני מוסדות חנוך הראויים להחשב לנושאי-הרעיון העמלני וטובי-מנשימו: בית הספר הנבוה לבנות ובית הספר העממי הנסיוני בקינביץ.

בית הספר הנבוה לבנות נתפרסם לתהלה בשל פעולתו הברוכה של נוידינג, אותו האיש, פדגוג ומלומד, אינו כיום בין החיים — נפטר לפני שנתיים — אולם שמו טוהר בטערכת המורים העומדים ראשונה בחזית המלחמה התנ"כית, בית הספר הישן — ובמדה מרונה גם זה שכונמנו — היה הניל לקרוא, עבודה פדגוגית לכל שיטה הסכוונת, להלעטת ידיעותי, דרך ההשכלתי היתה מסתפקת בהקשבתו המתונה של התלמיד למרביותיו של המורה, כך נתקפדה בכתלי בית הספר עצמאותו של התלמיד והתפתחותו נתעכנה בעל כרחו והתל-מידים שבעו, אמנם, ידיעותי, אולם ניפלה מהם כל הנאה עצמית מכבושיר-המדע שבעולם ובחיים, נוידינג נמנה על הראשונים שראו את עוצם הפכנה הכי-רוחה בשיטה הנואלת הזו והוא העמיד כנגדה את השיטה הקרויה, בית ספר עמלני, נוידינג הוא אינפלקטואליסט, ולדעתו לא בא בית הספר אלא לשמש את האינטלקט, אולם ההתפתחות האינ-טלקטואלית צריכה לבוא בדרכי העבודה הפעילה — ועד כמה שאפשר בדרכי-עבודה עצמית של רוח הילד, בית-

ספר כזה נמצא רבות בשנים בהנהלתו האישיית של נוידינג וחבר מורים העוזרים על ידו ופה נתגשמה שיטת בית הספר העמלני הרוחני, שיטה זו מצאה לה כבר מהלכים בכל המדינת ומי שעשה רק שעות מספר בבית ספר כזה נוכח לדעת, כי הילדים והצעירים מתחנכים לעבודה ממש, בית ספר חנוכי ולא למודי — הנה הסיסמא שוחגשמה פה עד נמירא, חומר הלמידים הוא העיקר כחה — והמורה הוא ספל לו, המורה לא בא אלא למייע לפרוצם החקירה, הניהוח, ההכרה ורכישת הידיעות, שליטה פה מנמת הבקשה ופיחוח המחשבה העצמית ואין כל הקראות והרצאות, המורה קיים, כדי לרכוז ולרסן את המתי-שבות והמסקנות המרחיקות לכה, להפי-ליץ על ספר או מקור זה או אחר או להוציא לפועל אכספריסנטים ידועים, אין כל פקסוק, כי בית הספר הזה מתנך אנשים עצמאיים מבחינה רוחנית, אולם יסודותיו הוטבעו על קרקע רעועה, הפנס בבית הספר הזה מונח בחד צדי-דיות שבשיטה, אמנם, השם המפורש של בתיים כולל בתוכו את רמושנ-עבודה, אולם ההוראה שניתנה לו היא אינפלקטואלית גיידא, המבקש אחרי

שיתוף הפעולה של כל אברי הנוף לא כוונת, פה נטוו חיי-הרעיון העמלני ונתפשטו לכל העברים, פה נעשתה פעולה חנונית-מעשית מרובה, פה הת-לקחה המלחמה הרצינית על בית הספר, של הילד.

ימצאנו כזה, כי באמת אין התלמידים מתאמנים פה במלאכת יד ממש ומה שקורין כאן, למוד אימוני-הידי אינו ראוי לשם זה, חר צדדיות זו מוטב; ת באפיו של נוידינג, שהניח את חותמו על צינור-האסכולה, טיפוס שעבר עליו כלל בס-דנוניה החדשה, צריך להודות, כי אסי-כולה זו נתנה את הרחיפה לשיטת "ex cathedra" והרבה מורים יוכלו עוד — לטובת התינקות דבית רבן — לקנות בזה מעט דעה.

לא כן בית הספר העמלני השני במנין, בית הספר הנסיוני בקונ-ביץ, שאינו לקוי בחד צדדיות זו והיושא אופי סינתי ביורה.

עם התימת המלחמה כשהתחיל בגרמניה שנוי הערכין ונתחוללה המת-פכה, הניע גם התיר להתחדשותו של בית הספר, אולם רבים השילו פקסוקים השובים בתועלת-חקנות חנוכיות שגני-ורו כימים ההם ולא ראו בהם את הפתרון היצוי לתסכוכת-השאלות ההנודיות, שחרור בית הספר מכל נוסחה ושבלונה, ביטול, חלוקת השעות, ביטול חכניות הלמוד הזונות הנקבעות למפרע, ביטול המלאכה של רועייה-הנפשי ותחת כל אלה: דרכי למוד שתמילתם נעצה בילד וסופם עבודת יד וראש פעילה — הנה הקוטב אשר מסניב לו התלקחה מלחמת הרור של המורים, המלחמה הזו נסתיימה בנצחונם של המורים: הוקמו בתי ספר נסיוניים, שניתנו להם כל הזכויות של בית ספר ממשלתי רגיל והורשו גם על חופש הפעולה החנוכית, להקת מורים צעירים, חדרים רצון הקיף ומאוחד, שהשליכו אתריהם כל דעה קדומה וכבלי מסורה, הניחו את היסודות של בית הספר העממי בקונביץ, אלה עומדים באמונה על משמרתם ומתמידים במלחמת המצוה למרות המעי-צורים הרבים העומדים על דרכם.

כל העבודה נעשית פה בכחות, אולם ארגונה ותכנה של הכחה רחוקים הם תכלית ריחוק ממה שהורגלנו למצוא בכחה מקרפת-דנא, די להציין לתוך אחד מאולמי הכתות ומיד נתקל בה בט בשולחני עבודה הנאים במקום הספסלים הידועים לחובשי בית הספר, די להציין כלוח המכסה את כל כתלי החדר והארגונות שבכל כחה המלאים מכשירים ממכשירים שונים, כלי שרת וחומר לעבודה — כדי להבין, כי אכן דרכה רגלנו בבית ספר עמלני הראוי לשמה, ומי שוכה לשבת ולשמוע לפרשת-הלמודים — נהיר לו, כי כל המזשים נשענים פה על פעולה של, חכרת-עבודה, עבודה ממש, פה מורגש הריתמוס המלא של עבודה תוססת וחיה שאינה יודעת להטים ושכלונה ענודה שגחכרותא, נקודת הראשית לעבודה איננה באיוו חלוקת שעות יענקבעה מראש, כי אם עצמיה-חוויה של הכחה והילדים, הלמוד הוא כולל וענייני-הלמוד מודמנים פה באקראי, ונלמדים בהני-הלחו של מורה אחד נמלכר זמרה, שרמוט, התעמלות ולמודי דת בכתוח הגבוהות — שכולם נחשבים ללמודים מקצועיים, כותב המורים ביקר בכחה

הדור היקרים החותרים במאויי-קודש לחידוש החברה האנושית והרואים את נושאי-ההתחדשות בילד, יוהנס גלור-הפדגוג המפורסם והלוחם האמיץ על בית הספר החדש כתב פעם למחבר הטורים האלה: בגרמניה החכיבה שלנו מרוקים עדיין הפגום והלקוי, ביחוד בשדרה העליונות של הצינפראליום הארגוני-משרדי והחמתימה יש רק כתי-שומת הלב לאדם היחיד ולעדה הקטנה.

ואמנם, יש מעט נחומים לראות בדמדומי-השתר של חברת העוברים האשכנזית העתידה לבוא.

בית הספר העמלני

ישן נושן הוא רעיון החנוך הנטי-לני וכלי תפונה צדקו הסופרים הפד-גנים באמנם, כי הרעיון הזה עולה ובוקע מימות קדומים בלכותיהם של טובייה-החנכים בכל הדורות, אולם המ-דובר בזה מוסב על ההשקפה המרוכזת והמחשבה המרויקת הכוללת את התנועה החנוכית בזמנו הקרויה בית ספר עמי-לני כמעבר המאה הייט והכי, כונתי-המדובר להתפתחות הרעיון הזה בצורתו המנובשת, שגשהרשה בשרה החנוך עד כדי התלמות-ממש בחיי בית-הספר.

אילו עברנו על פני העולם הפד-גוני שכאשכנז, היינו נתקלים בודאי כבנקודת-ראשית לחנוך העמלני בסיני-כן, אולם קרש נשפיי נר נופא, הלוחם והתיאוריטיקן של העמלנות התנ"כית, מוהירנו שלא לבקש בזה את המופת לבית ספר עמלני, במהדורה החדשה של ספרו היסודי, מושנ בית הספר העמלני מטית קרשנשטיינר כלפי עריסה זו של החנוך העמלני הנצבת בלב בואריה הריאקציונית ומר-גלא בפומיה, את כל השואלים את פי לבית הספר העמלני כמינכן הננו מפטר בתשובה קצרה: אין!

לפנים היו פרחי-הפדגוגים נוהגים לעלות לשר לוסג בורג, אשר בה סעל ויניג, איש המעשה המעולה, איש הסינתזיה המעשית של עבודת היר והמות, אולם זה שנים אחי-דות והפדגוג המתולל הזה, מחבר הספר היד המדברתי, שהשיב את יד האדם לכבודה הראשון, עוב את משרתו והלך למנוחות, עתה מבקשים אחרי אכמנות אחרת וכאים לליססיא, אשר גם בה ניטשה מלחמה פוריה לריפורמה חנוכית, ליססיא נמנית על הערים המעי-סות, אשר בהן ההגשם רעיון בית-הספר העמלני במילואו, להלכה ולמעשה, זה שנים רבות משמשת ליססיא — מלבד האכורג — תחנה חשובה לחנועת הריפורמה בשדה ההוראה והחנוך, בהיות עוד אשכנז נתונה בככלי ה"Drill" הפרוסי, כשהתלמידים היו כפותים למש-מעתיסנורים, פעדה כבר נדודות, אנודתי-המורים הילפסאיים, ובמטבתם הורגשה הבחילה בכנדי-השרד הפרוסיים ובסנגון הפרוסי שהיו שליטים ללא-מצרים באסי-

העצמאי הוה שליט אפילו בזמרה:
הילדים יושבים ומחברים בעצמם את
נוסחיהתוכן והמנינה של ומותיהם.
כל המתכונן בפעיות האלה,
לרוב מדלת-הזם העובד, וראם ששים
ושמחים בעבודתם ועושים בהתעמלות
טבדי להיות כפוחים ל-"Drill" ומנעימים
זמר בכל העולה על רוחם הצוהלח
ועובדים ברננה או מספרים זה לזה
מאנדות פרי דמיונם הצעיר ורענן —
המתכונן בכל אלה וודה בלבו, כי פה
נעוצה תחילת בית הספר החדש המלקט
מסביבו את הילדים לעשותם אנשים
מלאים ושלמים השמחים בעבודתם בחיים.

צבי זוהר

די (נני עשר) כשהילדים שותחו בארץ-
כות שתי שעות שלמות על מולם,
שארף ימים אחדים, השתה קלחה ללא
השפעה מלאכותית וללא חלוקת שעות
קפואה והילדים נכנסו בדבורם גם כחונ
הניאונרפיה, ההנדסה והלשונות, אנב
שיתה כחכו הילדים, שרטטו, עסקו
בחכמת הטבע ונכנסו אפילו כניסת-
ארעי בפרדס-הרקדוק.

אל יחשב הרבר כמרדוכס אם
אניד, כי בנית ספר עמלני זה אין
כו, למוד של מלאכת-יד ופעמיכ מרבים
כאן לעבוד כהלכה, העבודה הנעשית
כמעבדה, כסדנאות ובננית אינה מקצוע-
למוד כי אם אמצעי-עזר כסרוצס הישכלה,
והעבודה היא — עצמית, והיסוד